

OS MMXXIII

MIT ;)

<https://pdos.csail.mit.edu/6.828>

Virtuálna pamäť

Štruktúra prednášky

- Adresné priestory
- Stránkovací hardvér
- Programový kód xv6 pre správu VM

Téma

- Majme program, ktorý z času na čas zapíše niečo na náhodnú adresu v pamäti
- Ako udržať takýto program „na uzde“?

Téma

- Majme program, ktorý z času na čas zapíše niečo na náhodnú adresu v pamäti
- Ako udržať takýto program „na uzde“?
- Izolujme adresné priestory procesov (a jadra)

Izolácia adresného priestoru

Izolácia adresného priestoru

- Každý proces má vlastný adresný priestor
- Môže čítať/zapisovať iba v rámci svojho priestoru (nemôže čítať ani zapisovať v inom)

Izolácia adresného priestoru

- Každý proces má vlastný adresný priestor
- Môže čítať/zapisovať iba v rámci svojho priestoru (nemôže čítať ani zapisovať v inom)
- **Ako SÚČASNE implementovať viac adresných priestorov v rámci jedinej fyzickej pamäte (RAM) a zabezpečiť izoláciu medzi nimi?**

Izolácia adresného priestoru

- Odpoveď: stránkovací hardvér
- Xv6 využíva hardvér procesora RISC-V

Stránkovanie

Stránkovanie

- Poskytuje nepriamu adresáciu

Stránkovanie

- Poskytuje nepriamu adresáciu
 - program používa ukazovatele (adresy); tieto adresy využíva CPU na prístup k pamäti

Stránkovanie

- Poskytuje nepriamu adresáciu
 - program používa ukazovatele (adresy); tieto adresy využíva CPU na prístup k pamäti
 - Nie sú to však (vo všeobecnosti) adresy operandov vo fyzickej pamäti!
 - Ide o tzv. virtuálne adresy!

Stránkovanie

- Poskytuje nepriamu adresáciu
 - program používa ukazovatele (adresy); tieto adresy využíva CPU na prístup k pamäti
 - Nie sú to však (vo všeobecnosti) adresy operandov vo fyzickej pamäti!
 - Ide o tzv. virtuálne adresy!
 - Hardvér správy pamäte (MMU) „prekladá” virtuálne adresy na fyzické adresy

Stránkovanie

- Poskytuje nepriamu adresáciu
 - program používa ukazovatele (adresy); tieto adresy využíva CPU na prístup k pamäti
 - Nie sú to však (vo všeobecnosti) adresy operandov vo fyzickej pamäti!
 - Ide o tzv. virtuálne adresy!
 - Hardvér správy pamäte (MMU) „prekladá” virtuálne adresy na fyzické adresy
 - V literatúre sa často spomína aj termín „lineárna adresa” (v rámci predmetu nerozlišujeme)
 - Až fyzická adresa je adresou operandu na adresnej zbernici (nemusí to byť iba RAM!!!)

Stránkovanie

- Program dokáže pracovať iba s virtuálnymi adresami, nie fyzickými (čo sa týka menenia/čítania obsahu RAM)
- Jadro OS má za úlohu riadiť mapovanie každej VA na PA (nastaviť údaje pre toto mapovanie)

Stránkovanie

- MMU používa na „preklad“ tabuľku, v ktorej
 - VA je indexom (zjednodušené)
 - PA je hodnotou na indexe (zjednodušené)

Stránkovanie

- MMU používa na „preklad“ tabuľku, v ktorej
 - VA je indexom (zjednodušené)
 - PA je hodnotou na indexe (zjednodušené)
- Tabuľka má názov „tabuľka stránok“ (angl. *Page Table*)

Stránkovanie

- MMU používa na „preklad“ tabuľku, v ktorej
 - VA je indexom (zjednodušené)
 - PA je hodnotou na indexe (zjednodušené)
- Tabuľka má názov „tabuľka stránok“ (angl. *Page Table*)
- Jedna tabuľka popisuje jeden adresný priestor (mapovanie VA na PA)
- MMU dokáže obmedziť, ktoré VA sú prístupné v *user* móde CPU

Stránkovanie

- Odkaz na aktuálnu tabuľku stránok (tabuľku, ktorá sa pri preklade používa), sa nachádza v špeciálnom registri CPU

Stránkovanie

- Odkaz na aktuálnu tabuľku stránok (tabuľku, ktorá sa pri preklade používa), sa nachádza v špeciálnom registri CPU
- Meniť hodnotu tohto registra je možné iba v privilegovanom režime CPU (*kernel/supervisor* mód)
 - Pokus o zmenu v *user* móde vedie ku výnimke

Stránkovanie

- CPU štartuje v režime, kedy je stránkovanie vypnuté
 - Prečo?

Stránkovanie

- CPU štartuje v režime, kedy je stránkovanie vypnuté
 - Prečo?
- Inicializačný kód jadra
 - Vyplní tabuľku
 - Nastaví register, ktorý ukazuje na tabuľku stránok
 - Zapne stránkovanie CPU

Stránkovanie

- Stránkovanie umožňuje

Stránkovanie

- Stránkovanie umožňuje
 - Rozlíšenie oprávnenia typu prístupu (*Read / Write*)
 - Určiť, či mapovanie jestvuje (*Present*)
 - Rozlíšenie oprávnenia prístupu (*Supervisor / User*)

Stránkovanie

- Stránkovanie umožňuje
 - Rozlíšenie oprávnenia typu prístupu (*Read / Write*)
 - Určiť, či mapovanie jestvuje (*Present*)
 - Rozlíšenie oprávnenia prístupu (*Supervisor / User*)
 - Zistiť, či prístup k určitej adrese vyvolal zmenu hodnôt v pamäti (*D – dirty bit*)
 - Zistiť, či bolo vôbec niekedy prístupené k nejakej adrese v stránke (*A – access bit*)

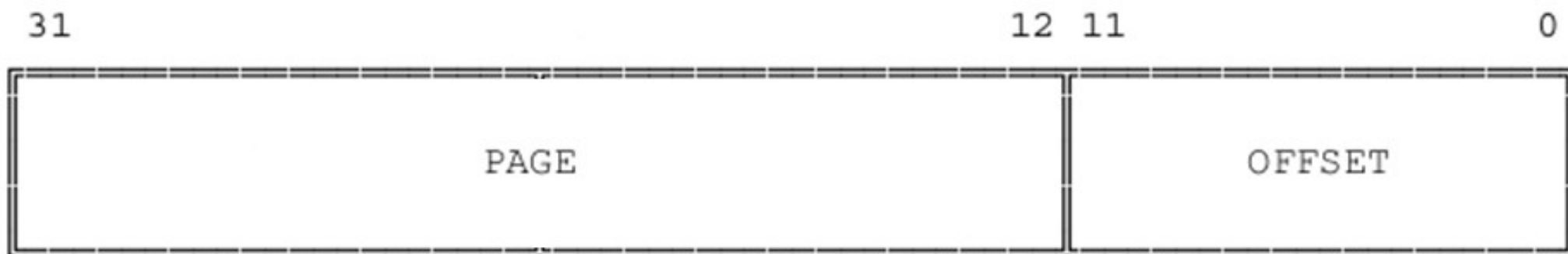
Stránkovanie

- Stránkovanie umožňuje
 - Rozlíšenie oprávnenia typu prístupu (*Read / Write*)
 - Určiť, či mapovanie jestvuje (*Present*)
 - Rozlíšenie oprávnenia prístupu (*Supervisor / User*)
 - Zistiť, či prístup k určitej adrese vyvolal zmenu hodnôt v pamäti (*D – dirty bit*)
 - Zistiť, či bolo vôbec niekedy prístupné k nejakej adrese v stránke (*A – access bit*)
- Triky s virtuálnou pamäťou

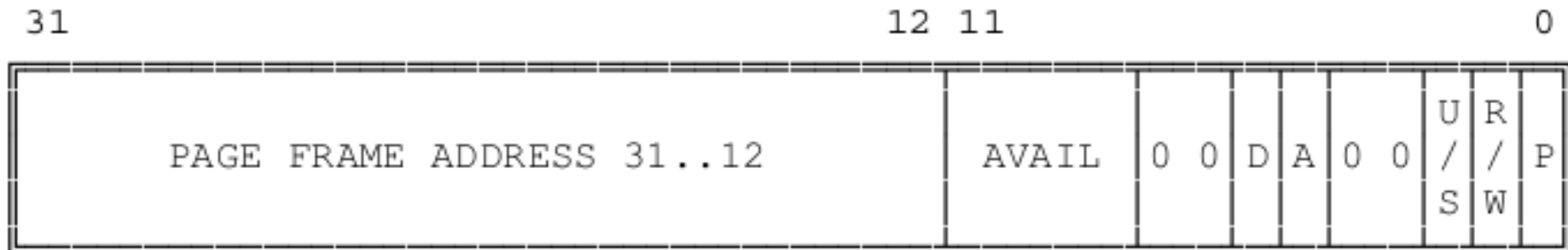
Stránkovanie – čo nám k tomu treba

- Rámec (*page frame*) versus stránka (*page*)
- Lineárna adresa
- Tabuľka stránok
- Položka tabuľky stránok
- Ako sa robí preklad

Formát lineárnej adresy

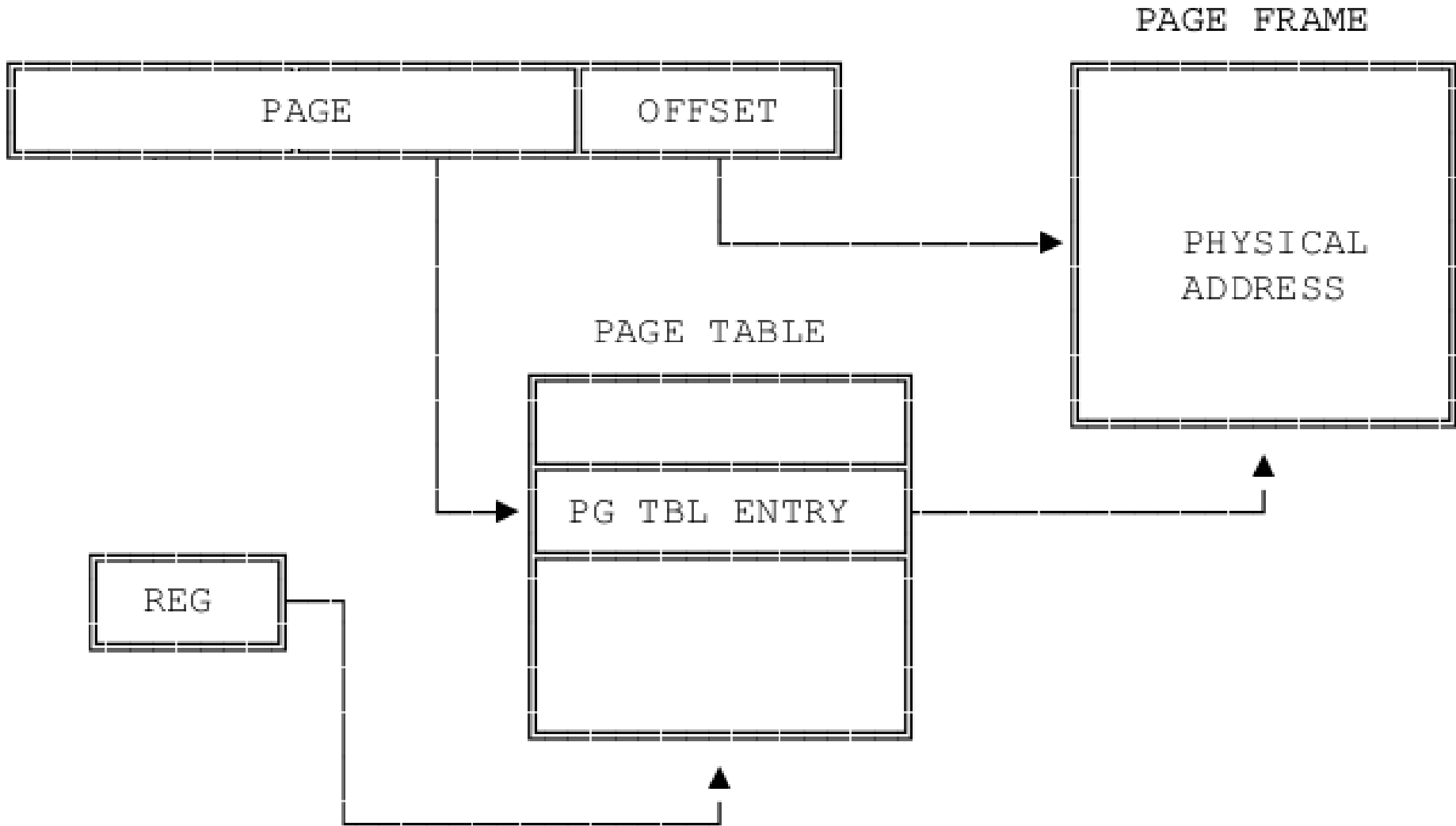
Položka tabuľky stránok (Intel)

- P - PRESENT
- R/W - READ/WRITE
- U/S - USER/SUPERVISOR
- D - DIRTY
- AVAIL - AVAILABLE FOR SYSTEMS PROGRAMMER USE

NOTE: 0 INDICATES INTEL RESERVED. DO NOT DEFINE.

Preklad lineárnej adresy na fyzickú

RISC-V

RISC-V

- Mapuje stránky o velikosti 4 KiB
- Zarovnané na hranicu 4 KiB (0, 4 Ki, 8 Ki, 12 Ki, ...)

RISC-V

- Mapuje stránky o veľkosti 4 KiB
- Zarovnané na hranicu 4 KiB (0, 4 Ki, 8 Ki, 12 Ki, ...)
- Koľko bitov potrebujeme na indexovanie (adresovanie) v rámci jednej stránky 4 KiB?

RISC-V

- Mapuje stránky o veľkosti 4 KiB
- Zarovnané na hranicu 4 KiB (0, 4 Ki, 8 Ki, 12 Ki, ...)
- Koľko bitov potrebujeme na indexovanie (adresovanie) v rámci jednej stránky 4 KiB? 12

RISC-V

- Mapuje stránky o veľkosti 4 KiB
- Zarovnané na hranicu 4 KiB (0, 4 Ki, 8 Ki, 12 Ki, ...)
- Koľko bitov potrebujeme na indexovanie (adresovanie) v rámci jednej stránky 4 KiB? 12
- Xv6 využíva RISC-V v 64-bitovom adresnom režime

RISC-V

- Mapuje stránky o veľkosti 4 KiB
- Zarovnané na hranicu 4 KiB (0, 4 Ki, 8 Ki, 12 Ki, ...)
- Koľko bitov potrebujeme na indexovanie (adresovanie) v rámci jednej stránky 4 KiB? 12
- Xv6 využíva RISC-V v 64-bitovom adresnom režime
 - Na index do PT sa využíva $64 - 12 = 52$ bitov z VA

RISC-V

- Mapuje stránky o veľkosti 4 KiB
- Zarovnané na hranicu 4 KiB (0, 4 Ki, 8 Ki, 12 Ki, ...)
- Koľko bitov potrebujeme na indexovanie (adresovanie) v rámci jednej stránky 4 KiB? 12
- Xv6 využíva RISC-V v 64-bitovom adresnom režime
 - Na index do PT sa využíva $64 - 12 = 52$ bitov z VA
 - Nie tak celkom, horných 25 bitov z týchto 52 sa nevyužíva, takže index má reálne 27 bitov

RISC-V

- Máme 27 bitov na index, koľko indexov je to spolu?

RISC-V

- Máme 27 bitov na index, koľko indexov je to spolu? $2^{27} = 2^7 * 2^{20} = 128 * 1 \text{ Mi} = 128 \text{ Mi}$

RISC-V

- Máme 27 bitov na index, koľko indexov je to spolu? $2^{27} = 2^7 * 2^{20} = 128 * 1 \text{ Mi} = 128 \text{ Mi}$
- Každá položka tabuľky má 64 b, čo je ... B

RISC-V

- Máme 27 bitov na index, koľko indexov je to spolu? $2^{27} = 2^7 * 2^{20} = 128 * 1 \text{ Mi} = 128 \text{ Mi}$
- Každá položka tabuľky má 64 b, čo je 8 B

RISC-V

- Máme 27 bitov na index, koľko indexov je to spolu? $2^{27} = 2^7 * 2^{20} = 128 * 1 \text{ Mi} = 128 \text{ Mi}$
- Každá položka tabuľky má 64 b, čo je 8 B
- Koľko teda bude zaberat' celá PT v pamäti?

RISC-V

- Máme 27 bitov na index, koľko indexov je to spolu? $2^{27} = 2^7 * 2^{20} = 128 * 1 \text{ Mi} = 128 \text{ Mi}$
- Každá položka tabuľky má 64 b, čo je 8 B
- Koľko teda bude zaberat' celá PT v pamäti?
 $128 \text{ Mi} * 8 \text{ B} = \mathbf{1 \text{ GiB}}$;)

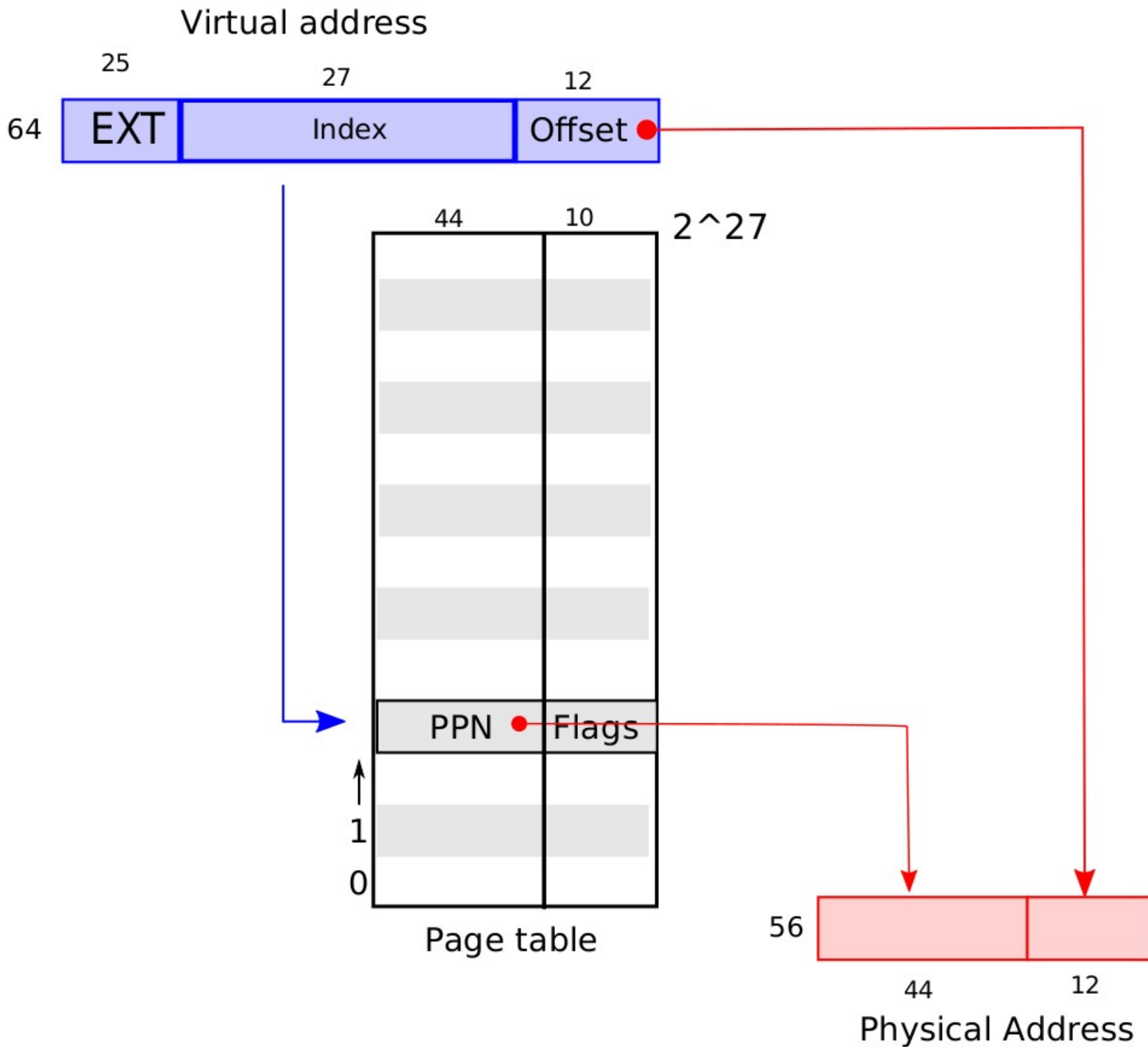
RISC-V

- Máme 27 bitov na index, koľko indexov je to spolu? $2^{27} = 2^7 * 2^{20} = 128 * 1 \text{ Mi} = 128 \text{ Mi}$
- Každá položka tabuľky má 64 b, čo je 8 B
- Koľko teda bude zaberat' celá PT v pamäti?
 $128 \text{ Mi} * 8 \text{ B} = \mathbf{1 \text{ GiB}}$;)
- Ak PT pre 1 proces zaberá 1 GiB v RAM, koľko procesov asi tak môže bežať v OS? :D :D :D

RISC-V

- Máme 27 bitov na index, koľko indexov je to spolu? $2^{27} = 2^7 * 2^{20} = 128 * 1 \text{ Mi} = 128 \text{ Mi}$
- Každá položka tabuľky má 64 b, čo je 8 B
- Koľko teda bude zaberat' celá PT v pamäti?
 $128 \text{ Mi} * 8 \text{ B} = \mathbf{1 \text{ GiB}}$;)
- Ak PT pre 1 proces zaberá 1 GiB v RAM, koľko procesov asi tak môže bežať v OS? :D :D :D
- Xv6 má 128 MiB RAM... Tak tu **niečo nesedí...**

Preklad MMU

Preklad MMU

- Záznam v tabuľke PT sa nazýva PTE (*Page Table Entry*)
 - Má 64 b (8 B), ale využíva sa „iba“ 54

Preklad MMU

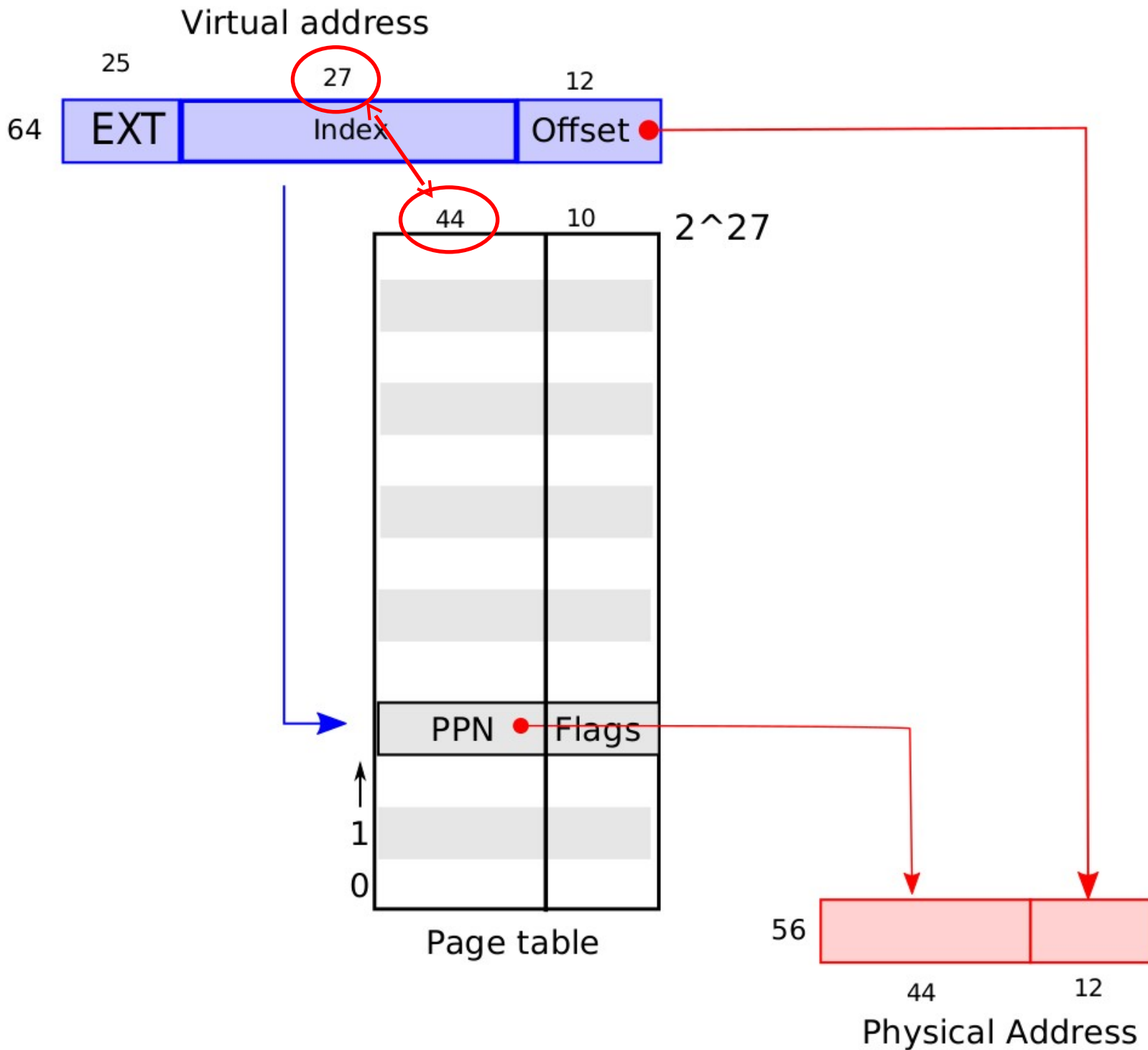
- Záznam v tabuľke PT sa nazýva PTE (*Page Table Entry*)
 - Má 64 b (8 B), ale využíva sa „iba“ 54
 - Horných 44 bitov PTE tvoria horných 44 bitov fyzickej adresy (*Physical Page Number = PPN*)

Preklad MMU

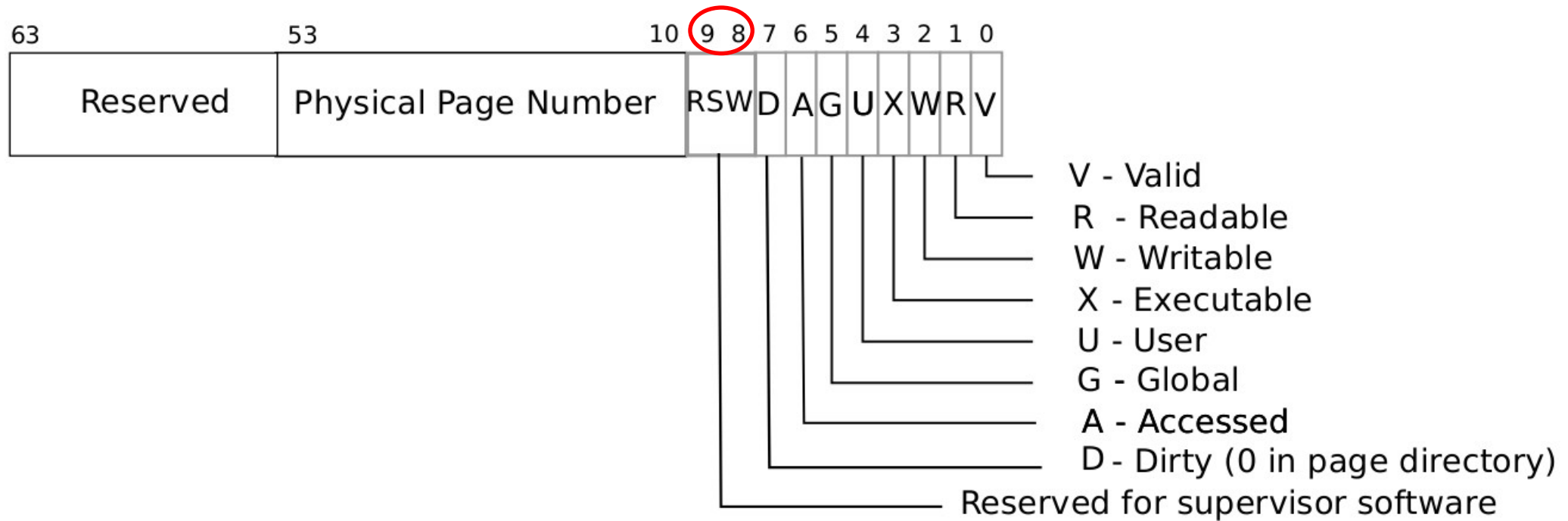
- Záznam v tabuľke PT sa nazýva PTE (*Page Table Entry*)
 - Má 64 b (8 B), ale využíva sa „iba“ 54
 - Horných 44 bitov PTE tvoria horných 44 bitov fyzickej adresy (*Physical Page Number = PPN*)
 - Spodných 10 sú tzv. príznaky
 - *Present, Writeable, User, Accessed, Dirty...*

Preklad MMU

- Záznam v tabuľke PT sa nazýva PTE (*Page Table Entry*)
 - Má 64 b (8 B), ale využíva sa „iba“ 54
 - Horných 44 bitov PTE tvoria horných 44 bitov fyzickej adresy (*Physical Page Number* = PPN)
 - Spodných 10 sú tzv. príznaky
 - *Present, Writeable, User, Accessed, Dirty...*
- **!POZOR! veľkosť VA != veľkosť PA**

PTE

PT

- Kde je PT uložená? V RAM
- MMU dokáže manipulovat' so záznamami PTE
- Podobne to dokáže aj OS

PT

- Ako sme už vypočítali, veľkosť PT je 1 GiB!
 - 1 PT na 1 adresný priestor
 - 1 adresný priestor zväčša pre 1 aplikáciu (proces)

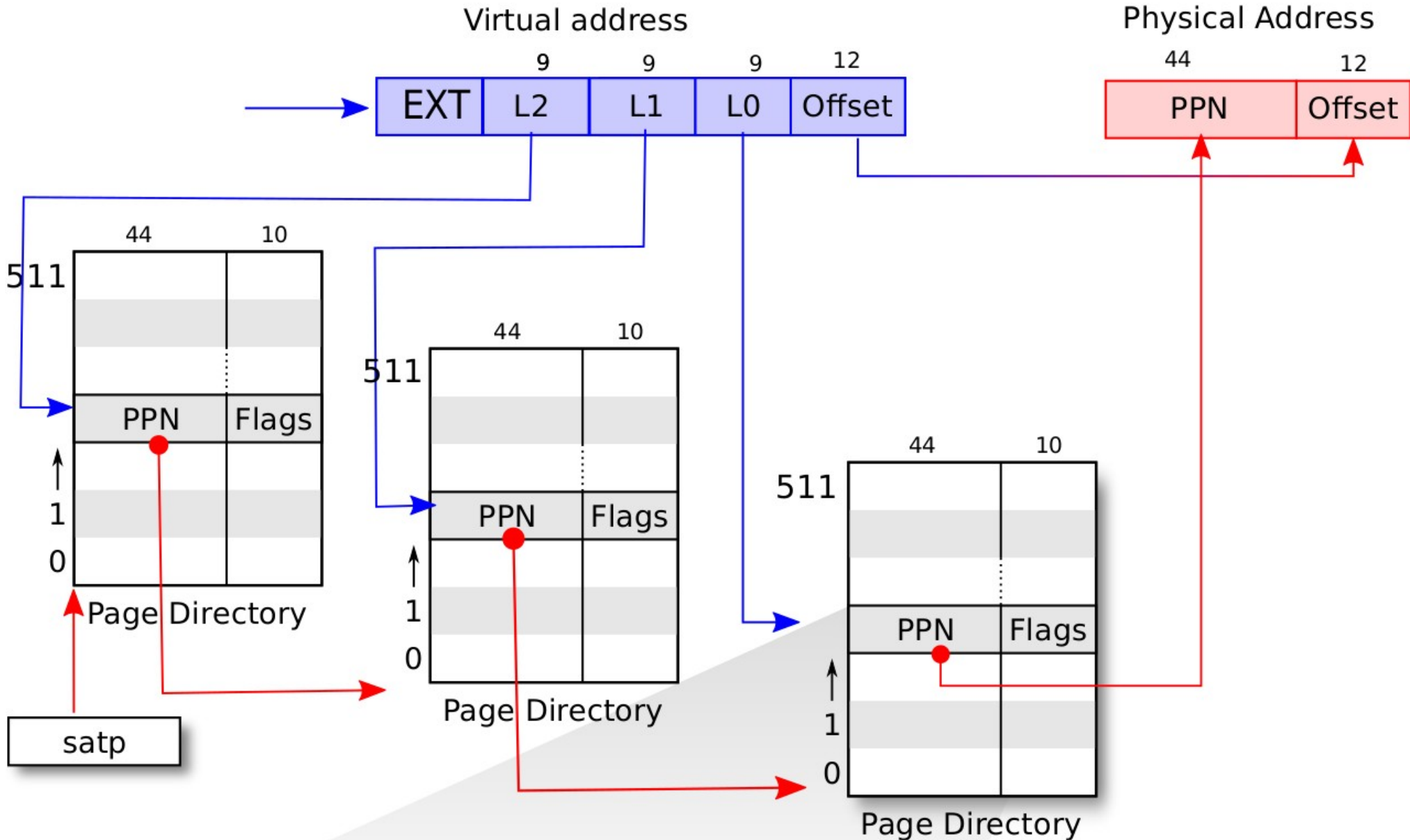
PT

- Ako sme už vypočítali, veľkosť PT je 1 GiB!
 - 1 PT na 1 adresný priestor
 - 1 adresný priestor zväčša pre 1 aplikáciu (proces)
- Avšak proces často potrebuje iba pár KiB/MiB pamäte, takže iba pár Ki/Mi záznamov PTE bude využitých, ostatné budú prázdne!

PT

- RISC-V 64 využíva na ušetrenie miesta tzv. **trojúrovňovú** tabuľku stránok

PT RISC-V

PT

- V každej úrovni (L2, L1, L0) máme k dispozícii 9 bitov na index → 512 položiek v PD (*Page Directory*)

PT

- V každej úrovni (L2, L1, L0) máme k dispozícii 9 bitov na index → 512 položiek v PD (*Page Directory*)
- $512 * 512 * 512 = 2^9 * 2^9 * 2^9 = 2^{(3*9)} = 2^{27}$

PT

- V každej úrovni (L2, L1, L0) máme k dispozícii 9 bitov na index → 512 položiek v PD (*Page Directory*)
- $512 * 512 * 512 = 2^9 * 2^9 * 2^9 = 2^{(3*9)} = 2^{27}$
- PTE môže byť neplatné (bit *Valid*); nejestvuje prepojenie t.j. mapovanie s RAM)

PT

- V každej úrovni (L2, L1, L0) máme k dispozícii 9 bitov na index → 512 položiek v PD (*Page Directory*)
- $512 * 512 * 512 = 2^9 * 2^9 * 2^9 = 2^{(3*9)} = 2^{27}$
- PTE môže byť neplatné (bit *Valid*); nejestvuje prepojenie t.j. mapovanie s RAM)
- Preto môže byť PT pre proces malá!

PT

- V jednej úrovni máme 512 položiek PTE; jedna má veľkosť 64 b, takže celkovo je to $512 * 8 \text{ B} = 4 \text{ KiB}$

PT

- V jednej úrovni máme 512 položiek PTE; jedna má veľkosť 64 b, takže celkovo je to $512 * 8 \text{ B} = 4 \text{ KiB}$ (čírou „náhodou“ to sedí na veľkosť stránky?)

PT

- V jednej úrovni máme 512 položiek PTE; jedna má veľkosť 64 b, takže celkovo je to $512 * 8 \text{ B} = 4 \text{ KiB}$ (čírou „náhodou“ to sedí na veľkosť stránky?)
- 512 záznamov môže ukazovať na 512 stránok v RAM; 1 tabuľkou vieme „pokryť“ max. $512 * 4 \text{ KiB RAM}$, t.j. 2048 KiB, t.j. 2 MiB

PT

- V jednej úrovni máme 512 položiek PTE; jedna má veľkosť 64 b, takže celkovo je to $512 * 8 \text{ B} = 4 \text{ KiB}$ (čírou „náhodou“ to sedí na veľkosť stránky?)
- 512 záznamov môže ukazovať na 512 stránok v RAM; 1 tabuľkou vieme „pokryť“ max. $512 * 4 \text{ KiB RAM}$, t.j. 2048 KiB, t.j. 2 MiB
- Na pokrytie mapovania niekoľko desiatok MiB nám stačia desiatky (stovky) KiB tabuľky PT namiesto 1 GiB

PT

- Ako MMU „vie“, kde v RAM sa PT nachádza?

PT

- Ako MMU „vie“, kde v RAM sa PT nachádza?
- Na RISC-V je **FYZICKÁ** adresa hornej časti PT (pre index L2) v registri `satp`
- Prepísaním `satp` sa prepínajú adresné priestory!

PT

- Ako MMU „vie“, kde v RAM sa PT nachádza?
- Na RISC-V je **FYZICKÁ** adresa hornej časti PT (pre index L2) v registri `satp`
- Prepísaním `satp` sa prepínajú adresné priestory!
- Stránky PT môžu byť voľne roztrúsené v RAM, nemusí ísť o súvislú oblasť RAM!!!

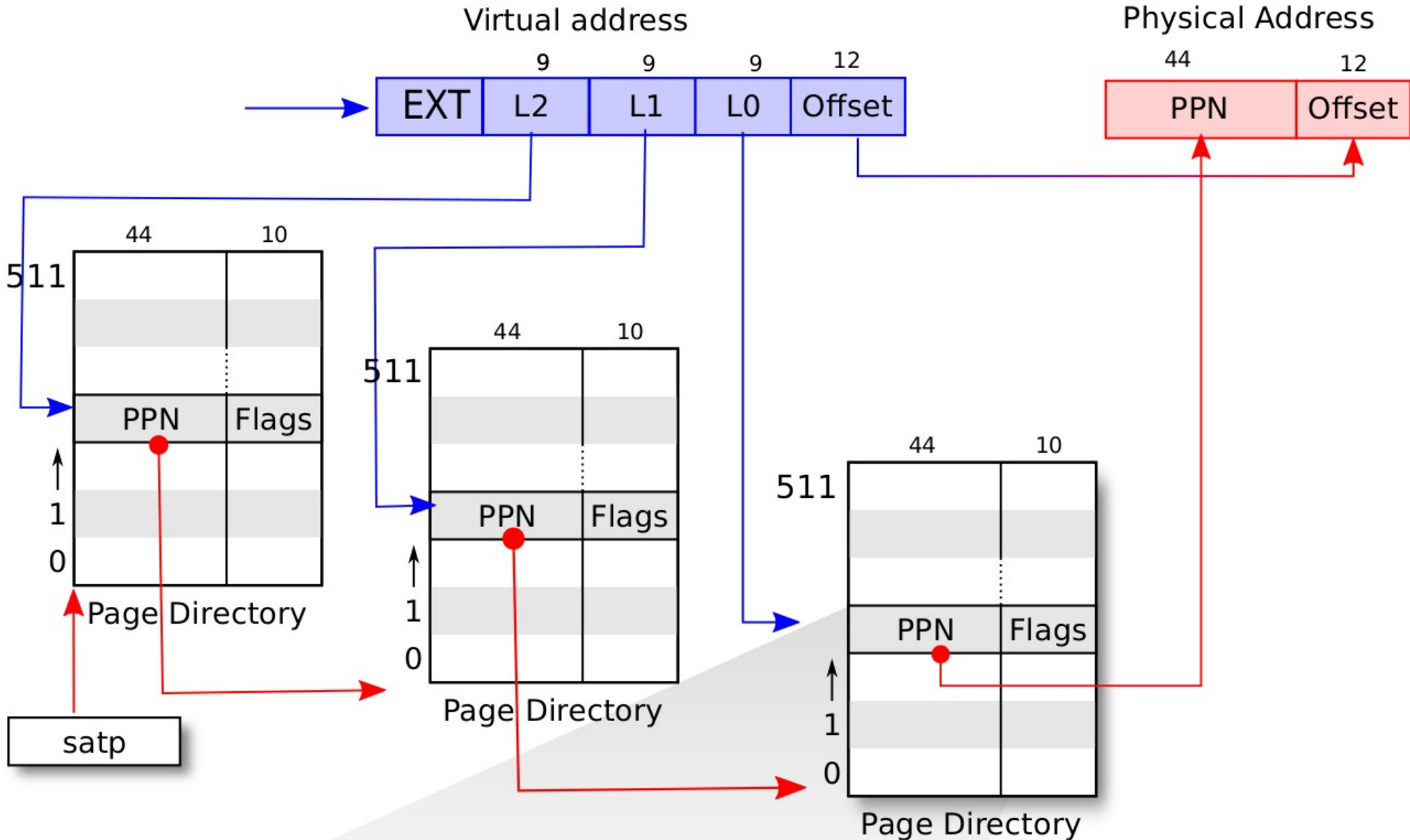
Preklad va2pa

- MMU musí nájsť správny záznam PTE zodpovedajúci danej VA; ako?

Preklad va2pa

- MMU musí nájsť správny záznam PTE zodpovedajúci danej VA; ako?
 - Z registra `satp` vieme PA pre obsah tabuľky PD_{L2}
 - Horných 9 bitov indexu VA (L2) ukazuje do PD_{L2} ; z $PD_{L2}[L2]$ získame PA pre obsah PD_{L1}
 - Ďalších 9 bitov indexu VA (L1) ukazuje do PD_{L1} ; z $PD_{L1}[L1]$ získame PA pre obsah PD_{L0}
 - Posledných 9 bitov indexu VA (L0) ukazuje do PD_{L0} ; z $PD_{L0}[L0]$ získame PA pre PTE
 - $PA = PPN$ z PTE plus spodných 12 bitov VA

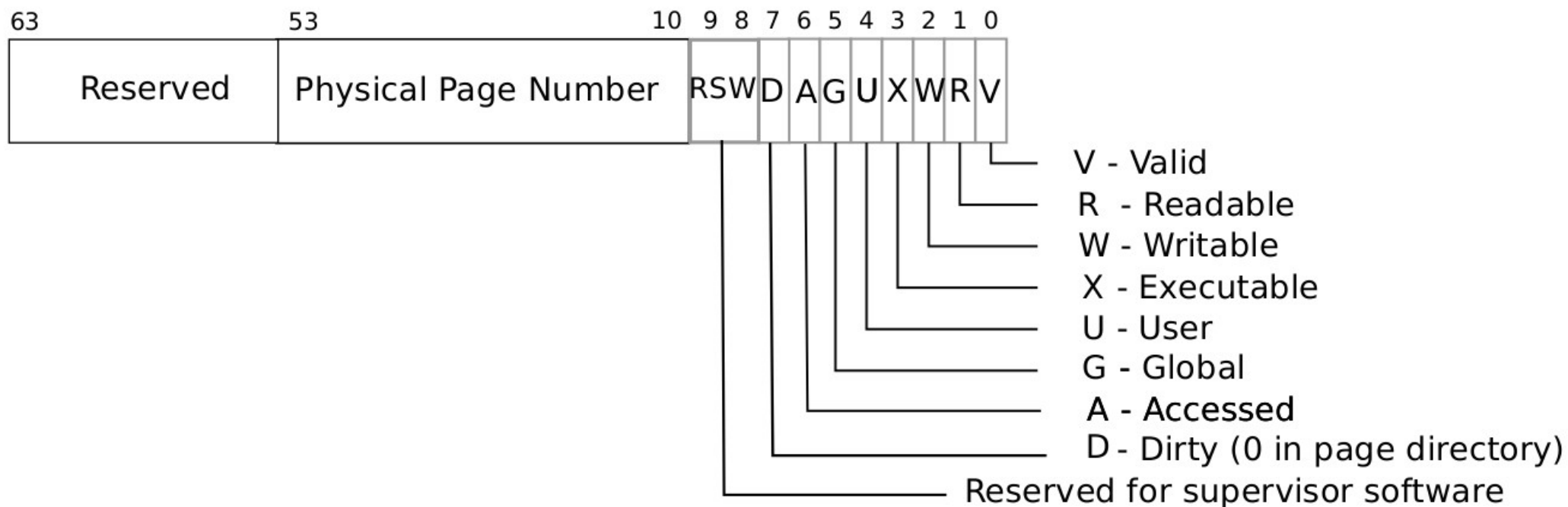
PT RISC-V

Príznaky PTE

- Xv6 využíva V, R, W, X, U
- V cvičení 3 musíte využiť príznak A
- Neskôr využijeme aj niektorý z tých, ktoré sú voľne dostupné pre OS

Príznaky PTE

Príznaky PTE

- Čo ak bit V nie je nastavený? Alebo zapisujeme a nie je nastavený W?

Príznaky PTE

- Čo ak bit V nie je nastavený? Alebo zapisujeme a nie je nastavený W?
- Výpadok stránky (angl. *Page Fault*)

Príznaky PTE

- Čo ak bit V nie je nastavený? Alebo zapisujeme a nie je nastavený W?
- Výpadok stránky (angl. *Page Fault*)
 - Vynútený presun do jadra (trap.c)

Príznaky PTE

- Čo ak bit V nie je nastavený? Alebo zapisujeme a nie je nastavený W?
- Výpadok stránky (angl. *Page Fault*)
 - Vynútený presun do jadra (trap.c)
 - Jadro buď vypíše chybovú správu a ukončí proces, ktorý chybu spôsobil („usertrap(): unexpected scause...”) (viď ukážka cat.c)

Príznaky PTE

- Čo ak bit V nie je nastavený? Alebo zapisujeme a nie je nastavený W?
- Výpadok stránky (angl. *Page Fault*)
 - Vynútený presun do jadra (trap.c)
 - Jadro buď vypíše chybovú správu a ukončí proces, ktorý chybu spôsobil („usertrap(): unexpected scause...”) (vid' ukážka cat.c)
 - Alebo môže nainštalovať chýbajúci PTE a obnoviť beh procesu (napr. ak sa používa *swapovanie* pamäte RAM na disk)

Výhody stránkovania

- Spojitý virtuálny adresný priestor nevyžaduje spojitý fyzický adresný priestor! (vôbec neprichádza ku externej fragmentácii!!!)

Výhody stránkovania

- Spojitý virtuálny adresný priestor nevyžaduje spojitý fyzický adresný priestor! (vôbec neprichádza ku externej fragmentácii!!!)
- „*lazy allocation*“; alokácia pamäte až pri jej prvom použití (nastane výpadok, jadro alokuje PTE a proces zopakuje inštrukciu)

Výhody stránkovania

- Spojitý virtuálny adresný priestor nevyžaduje spojitý fyzický adresný priestor! (vôbec neprichádza ku externej fragmentácii!!!)
- „*lazy allocation*“; alokácia pamäte až pri jej prvom použití (nastane výpadok, jadro alokuje PTE a proces zopakuje inštrukciu)
- „*copy-on-write fork*“; kópia stránky až pri prvom pokuse o zápis

Virtuálna pamäť v jadre

- Pre procesy je využitie VM v poriadku, ale prečo ju využívať aj v jadre?

Virtuálna pamäť v jadre

- Pre procesy je využitie VM v poriadku, ale prečo ju využívať aj v jadre?
- Môže bežať jadro iba s fyzickou pamäťou?

Virtuálna pamäť v jadre

- Pre procesy je využitie VM v poriadku, ale prečo ju využívať aj v jadre?
- Môže bežať jadro iba s fyzickou pamäťou?
ÁNO, môže!

Virtuálna pamäť v jadre

- Pre procesy je využitie VM v poriadku, ale prečo ju využívať aj v jadre?
- Môže bežať jadro iba s fyzickou pamäťou?
ÁNO, môže!
- Väčšina jadier OS však využíva VA; prečo?

Virtuálna pamäť v jadre

- Pre procesy je využitie VM v poriadku, ale prečo ju využívať aj v jadre?
- Môže bežať jadro iba s fyzickou pamäťou?
ÁNO, môže!
- Väčšina jadier OS však využíva VA; prečo?
 - Je (časovo) drahé vypínať/zapínať stránkovanie

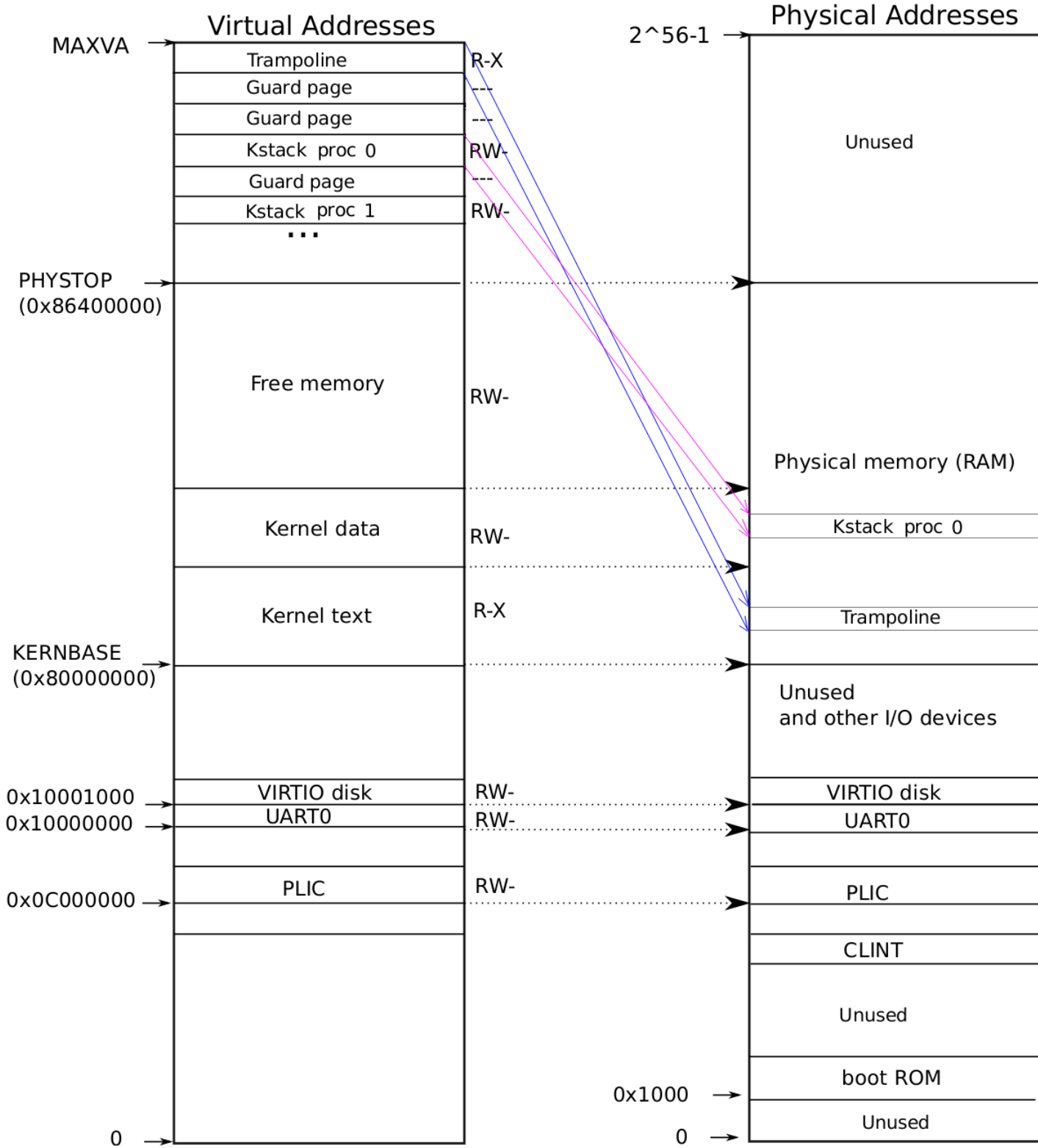
Virtuálna pamäť v jadre

- Pre procesy je využitie VM v poriadku, ale prečo ju využívať aj v jadre?
- Môže bežať jadro iba s fyzickou pamäťou?
ÁNO, môže!
- Väčšina jadier OS však využíva VA; prečo?
 - Je (časovo) drahé vypínať/zapínať stránkovanie
 - Uľahčuje to hľadanie chýb
 - Text (kód) jadra označíme X, údaje nie
 - Ponechanie pamäťovej „diery“ pod zásobníkom

Virtuálna pamäť v jadre

- Pre procesy je využitie VM v poriadku, ale prečo ju využívať aj v jadre?
- Môže bežať jadro iba s fyzickou pamäťou?
ÁNO, môže!
- Väčšina jadier OS však využíva VA; prečo?
 - Je časovo drahé vypínať/zapínať stránkovanie
 - Uľahčuje to hľadanie chýb
 - Text (kód) jadra označíme X, údaje nie
 - Ponechanie pamäťovej „diery“ pod zásobníkom
 - Uľahčuje prechod medzi user/kernel (tým istým mapovaním tej istej stránky – vid' *trampoline*)

Virtuálna pamäť JADRA xv6

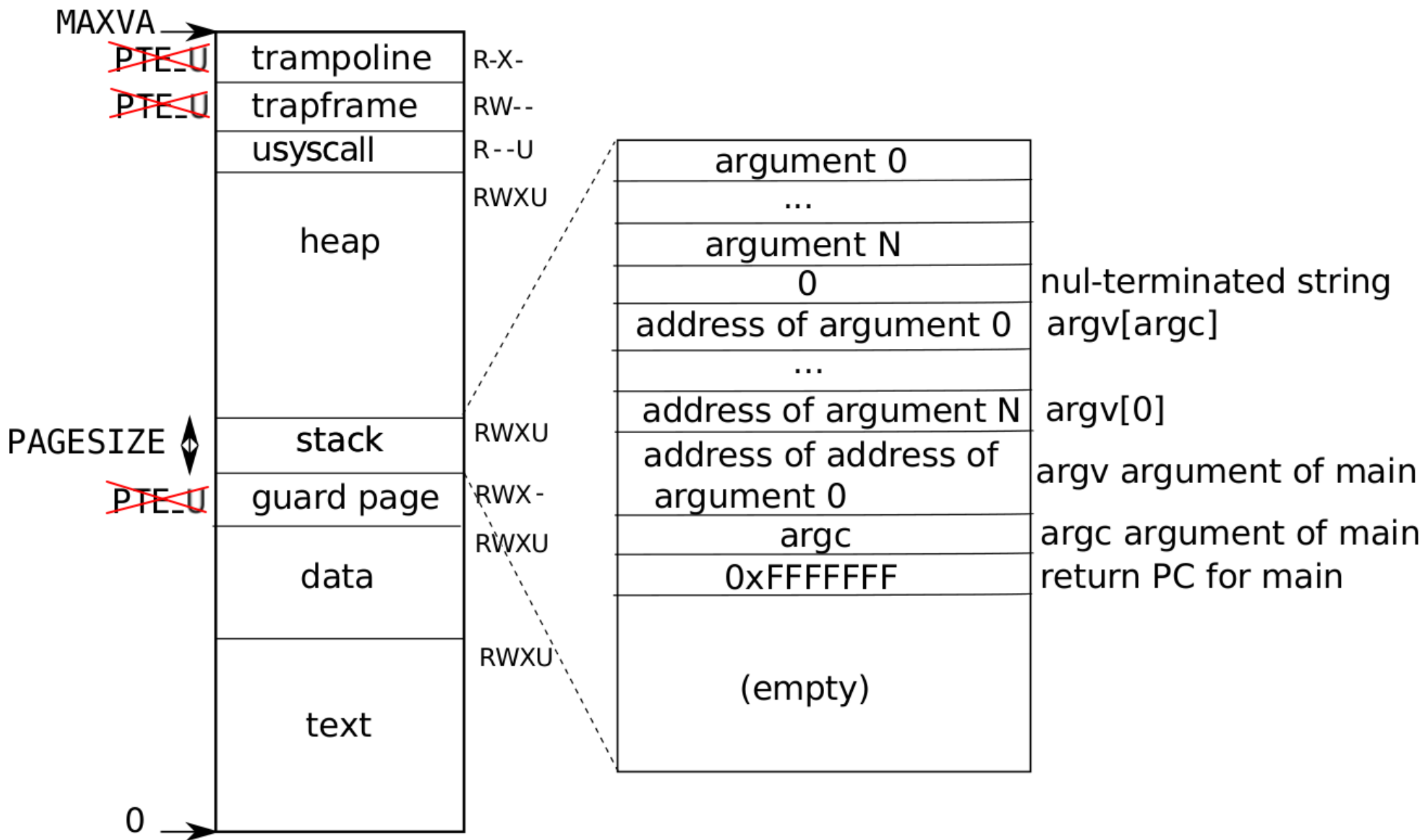
Virtuálna pamäť JADRA xv6

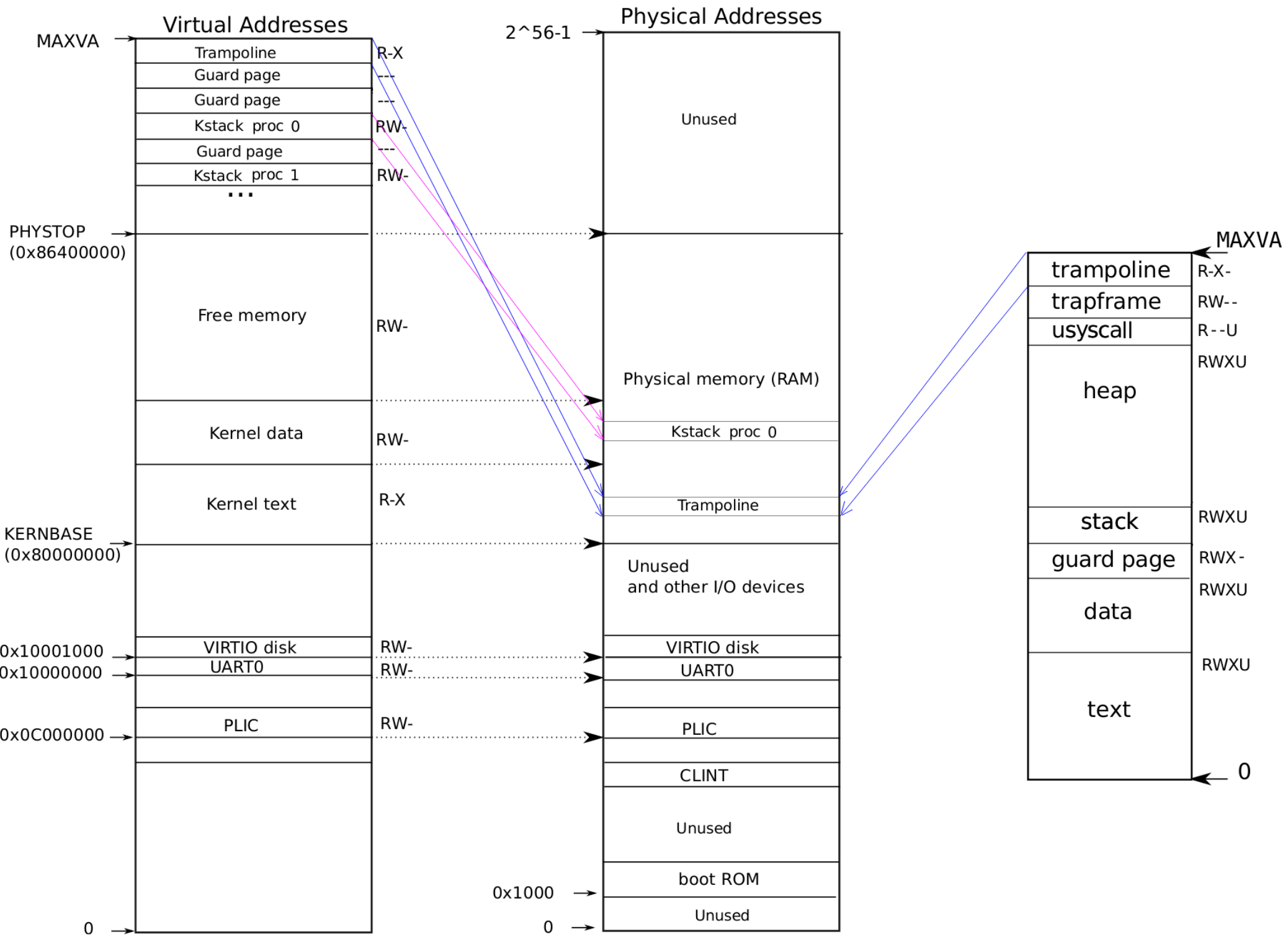
- Jednoduché mapovanie virtuálnej pamäte na fyzickú jedna-k-jednej
- Prečo sa mapujú aj zariadenia?
- Vid' oprávnenia rôznych oblastí...

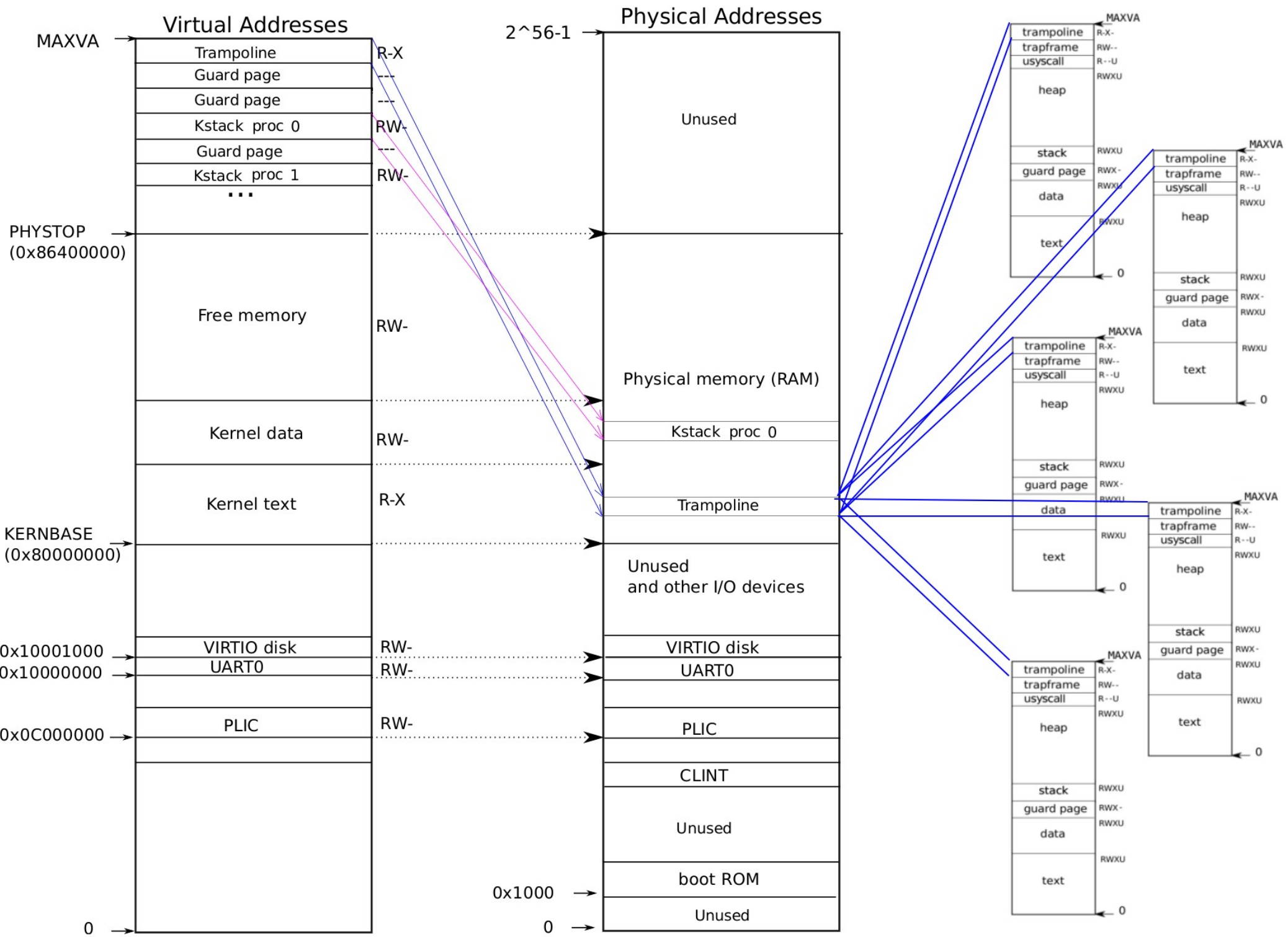
Virtuálna pamäť POUŽÍVATEĽA xv6

- Každý proces má vlastný adresný priestor
- Vlastnú tabuľku stránok
- Vid' `trampoline` a `trapframe` – nie sú zapisovateľné pre používateľský proces!!!
- Jadro OS nastavuje register `satp` pri prepínaní procesov (`usertrapret()` `kernel/trap.c:123`)

Virtuálna pamäť POUŽÍVATEĽA xv6

Virtuálna pamäť xv6

- Vlastnosti takejto organizácie adresného priestoru

Virtuálna pamäť xv6

- Vlastnosti takejto organizácie adresného priestoru
 - VA používateľa začína od 0 (avšak v každom procese je VA používateľa od 0 mapovaná na inú RAM – vo všeobecnosti)

Virtuálna pamäť xv6

- Vlastnosti takejto organizácie adresného priestoru
 - VA používateľa začína od 0 (avšak v každom procese je VA používateľa od 0 mapovaná na inú RAM – vo všeobecnosti)
 - 256 GiB halda užívateľa ;) (viď MAXVA)

Virtuálna pamäť xv6

- Vlastnosti takejto organizácie adresného priestoru
 - VA používateľa začína od 0 (avšak v každom procese je VA používateľa od 0 mapovaná na inú RAM – vo všeobecnosti)
 - 256 GiB halda užívateľa ;) (viď MAXVA)
 - Jednoduchý prechod *user* ↔ *kernel* mapovaním trampolíny a *trapframe* (o tom nabudúce)

Virtuálna pamäť xv6

- Vlastnosti takejto organizácie adresného priestoru
 - VA používateľa začína od 0 (avšak v každom procese je VA používateľa od 0 mapovaná na inú RAM – vo všeobecnosti)
 - 256 GiB halda užívateľa ;) (viď MAXVA)
 - Jednoduchý prechod *user* ↔ *kernel* mapovaním trampolíny a *trapframe* (o tom nabudúce)
 - Neľahký prístup jadra k pamäti používateľa!!!
 - Ľahký prístup jadra k fyzickej pamäti: $pa(x)$ mapovaná na $va(x)$

Kód VM xv6

- Inicializácia adresného priestoru jadra
- kernel/memlayout.h a kernel/vm.c kvminit()

Kód VM xv6

- Inicializácia adresného priestoru jadra
- kernel/memlayout.h a kernel/vm.c kvminit()
 - Koľko adresného priestoru vie obsiahnuť 1 L0 položka?
 - Koľko 1 L1 položka?
 - Koľko 1 L2 položka?
 - Ako veľký je celý adresný priestor?

Kód VM xv6

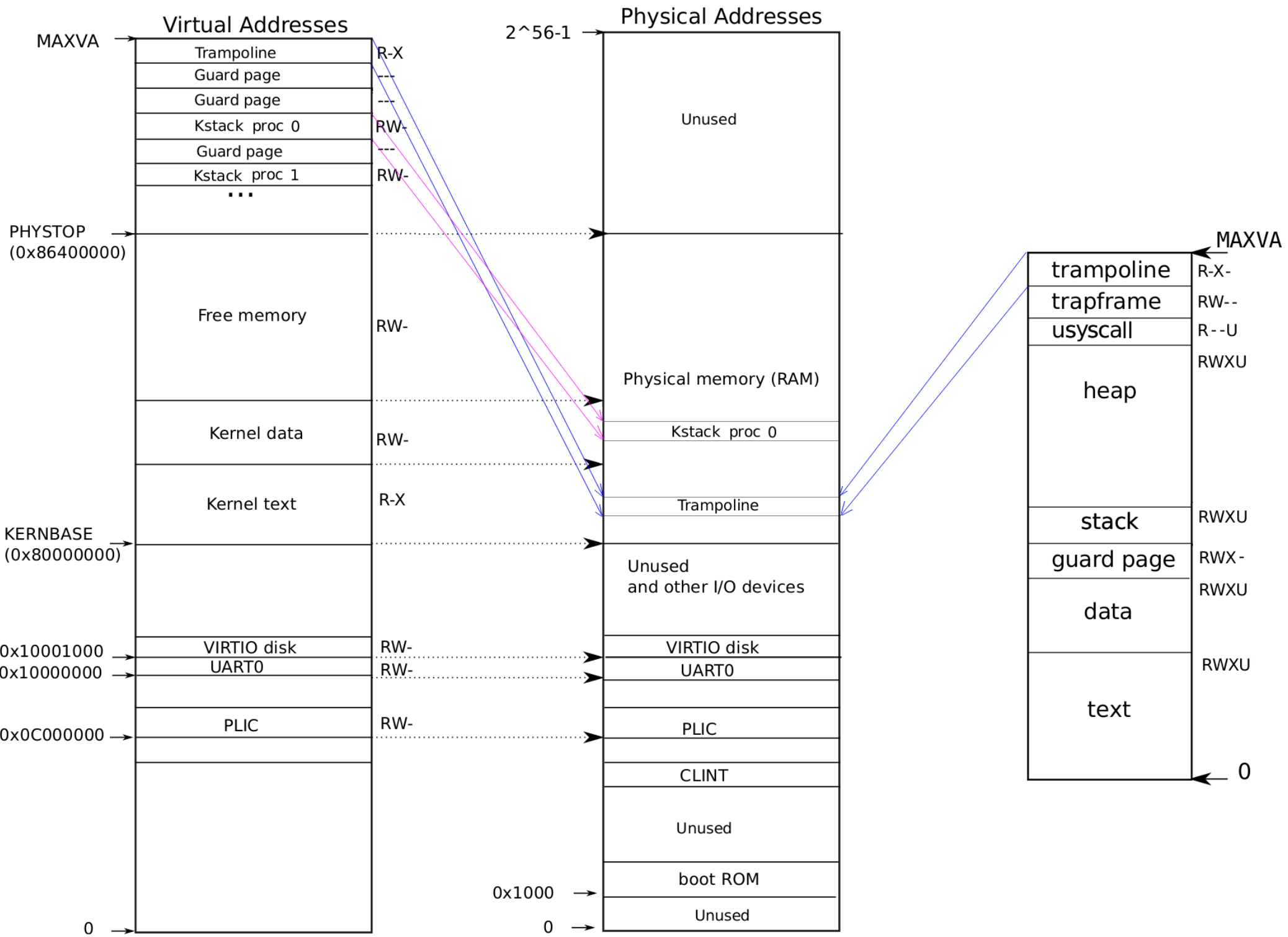
- Inicializácia adresného priestoru jadra
- kernel/memlayout.h a kernel/vm.c kvm_init()
 - Koľko adresného priestoru vie obsiahnuť 1 L0 položka? 4 KiB
 - Koľko 1 L1 položka? 2 MiB
 - Koľko 1 L2 položka? 1 GiB
 - Ako veľký je celý adresný priestor? 512 GiB

Kód VM xv6

- Koľko pamäte (stránok) je použitých na reprezentáciu PT (t.j. mapovania adresného priestoru) po prvom volaní `kvmmap()`?
 - `kernel/vm.c:28 kvmmap(kpgtbl, UART0, UART0, PGSIZE, PTE_R | PTE_W);`
- Koľko pamäte (stránok) sa týmto volaním mapuje?
- Ukážka `vmprint()` za týmto prvým volaním

Kód VM xv6

- Koľko položiek v PT jadra zaberá VIRTIO
 - `kvmmap(kpgtbl, VIRTIO0, ...);`
- Koľko položiek v PT jadra zaberá PLIC
 - `kvmmap(kpgtbl, PLIC, ..., 0x4000000, ...);`
- Je trampolína mapovaná v `kpgtbl` iba raz?
- A čo zásobníky procesov?

Kód VM xv6

- `kvminithart()`
 - `w_satp()`
 - `sfence_vma()`
- Prečo po nastavení PT musí nasledovať inštrukcia `sfence_vma()`? (`kernel/riscv.h`)

Kód VM xv6

- `kvminithart()`
 - `w_satp()`
 - `sfence_vma()`
- Prečo po nastavení PT musí nasledovať inštrukcia `sfence_vma()`? (`kernel/riscv.h`)
 - TLB (*Translation Lookaside Buffer*) – vyrovnávacia pamäť pre preklad VA→PA

Kód VM xv6

- `mappages()`
 - Argumenty: top PD, va, size, pa, perm
 - Do PT zaznamenáva mapovanie $\langle va; va+size \rangle$ na príslušný interval $\langle pa; pa+size \rangle$

Kód VM xv6

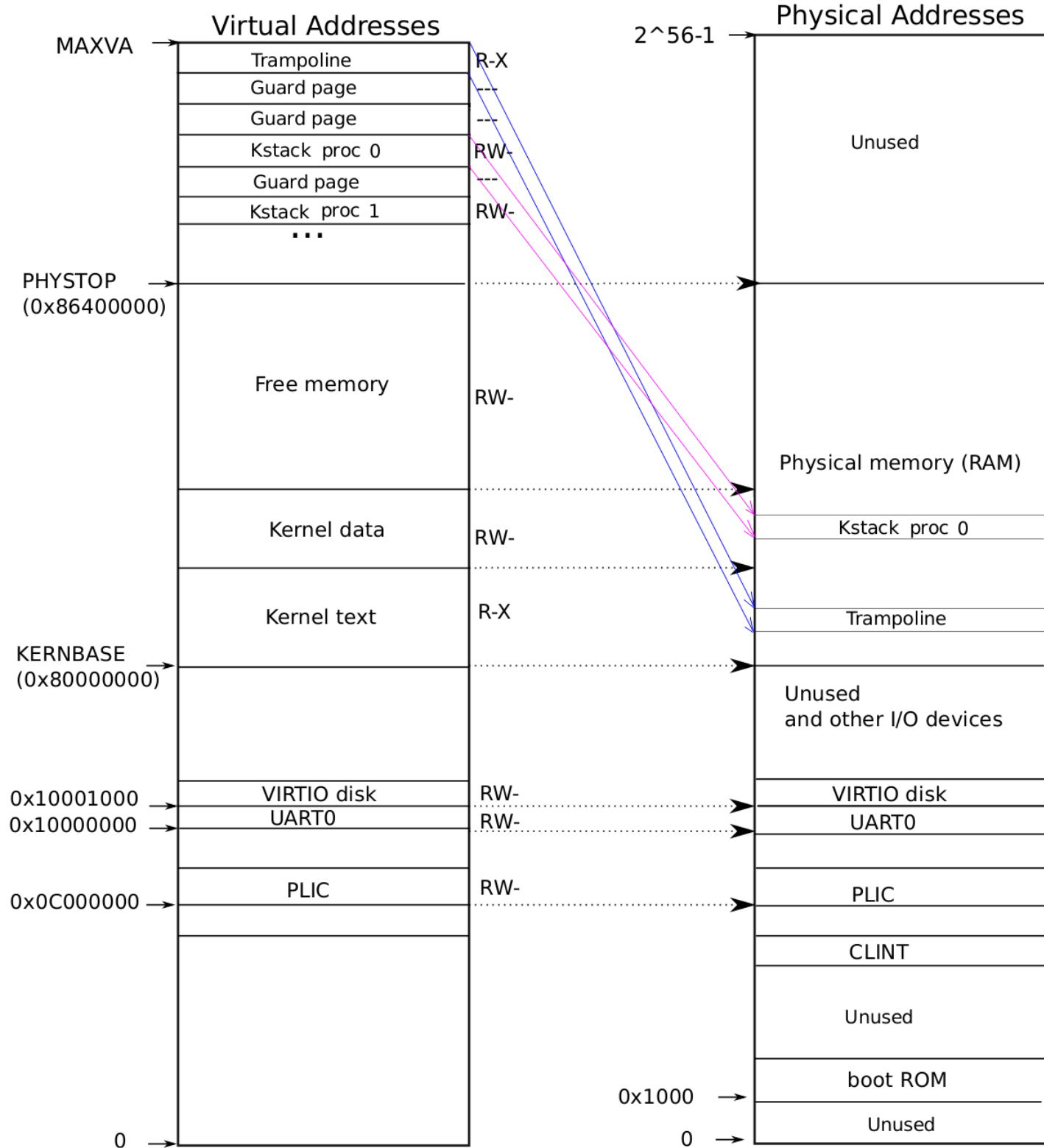
- `mappages ()`
 - Argumenty: `top PD, va, size, pa, perm`
 - Do PT zaznamenáva mapovanie `<va; va+size>` na príslušný interval `<pa; pa+size>`
- `walk()`
 - Napodobňuje činnosť MMU; pre danú VA a PT nájde príslušný PTE záznam v PT
 - Makro `PX(level, va)` extrahuje 9 bitov indexu na úrovni `level`

Kód VM xv6

- `walk(pagetable, va)` algoritmus:
 - 1) `PTE_addr = &pagetable[PX(level, va)]`
 - 2) If is set `PTE_V` in `*PTE_addr`
 - Príslušná tabuľka v PT jestvuje
 - `PTE2PA` extrahuje `PPN` zo záznamu `PTE`
 - 3) If not set `PTE_V` in `*PTE_addr`
 - Alokuj tabuľku ďalšej úrovne
 - Vyplň `*PTE_addr` s `PPN` alokovanej tabuľky (`PA2PTE`)
 - 4) Vráť adresu `PTE` z (vytvorenej/jestvujúcej) tabuľky `L0`

Kód VM xv6

- `procinit()` v `kernel/proc.c`
- Statické pole procesov
- Každému procesu alokuj v ramke stránku na zásobník jadra (veľkosť `PGSIZE`) a namapuj do VA kernelu
- Každý proces má vlastný zásobník v jadre
- Každý zásobník má „*guard page*”!!! (obrázok)

Kód VM xv6

- Inicializácia používateľského adresného priestoru
 - `allocproc()` v `kernel/proc.c`
 - `fork()` v `kernel/proc.c`
 - `exec()` v `kernel/exec.c`

Kód VM xv6

- Inicializácia používateľského adresného priestoru
 - `allocproc()` alokuje prázdnu PT najvyššieho stupňa
 - `fork()` robí `uvmcopy()`
 - `exec()` prepíše PT procesu novou
 - `uvmalloc()`
 - `loadseg()`
- Ukážka `vmprint()` pre procesy `init` a `sh`

Kód VM xv6

- Ak chce (používateľský) proces viac pamäte (alokácia z haldy), vyvolá systémové volanie `sbrk(n)`; o `n` sa zväčší pamäť procesu
 - Vid' `user/umalloc.c` volanie `sbrk()`

Kód VM xv6

- Ak chce (používateľský) proces viac pamäte (alokácia z haldy), vyvolá systémové volanie `sbrk(n)`; o `n` sa zväčší pamäť procesu
 - Vid' `user/umalloc.c` volanie `sbrk()`
- Každý proces má svoju veľkosť; volanie `sbrk()` pridáva procesu na konci pamäť, zväčšuje veľkosť procesu

Kód VM xv6

- Ak chce (používateľský) proces viac pamäte (alokácia z haldy), vyvolá systémové volanie `sbrk(n)`; o `n` sa zväčší pamäť procesu
 - Vid' `user/umalloc.c` volanie `sbrk()`
- Každý proces má svoju veľkosť; volanie `sbrk()` pridáva procesu na konci pamäť, zväčšuje veľkosť procesu (`kernel/sysproc.c`)
 - Alokuje fyzickú pamäť (RAM)
 - Mapuje ju do PT procesu
 - Vracia počiatočnú adresu tejto novej pamäte

Kód VM xv6

- `growproc()` v `kernel/proc.c`
 - `proc->sz` je aktuálna veľkosť procesu
 - `uvma1loc()` obsahuje hlavnú funkcionálnu
 - Pri prepnutí z jadra do *user space* sa do `satp` uloží adresa aktualizovanej PT

Kód VM xv6

- `growproc()` v `kernel/proc.c`
 - `proc->sz` je aktuálna veľkosť procesu
 - `uvma1loc()` obsahuje hlavnú funkcionálnosť
 - Pri prepnutí z jadra do *user space* sa do `satp` uloží adresa aktualizovanej PT
- `uvma1loc()` v `kernel/vm.c`
 - Prečo je tam `PGROUNDUP`?
 - Prečo `mappages(..., PTE_W|PTE_X|PTE_R|PTE_U)`?

Čítanie na večer / nad ránom

- Prečítať kapitolu 3
- Page Tables

- <https://pdos.csail.mit.edu/6.828/2023/xv6/book-riscv-rev3.pdf>